

H. Bock: Kreuterbuch, 1560, Von Dyll kraut.

Von Dyll kraut. CL.

(1 Verg in Alex.) Das wolriechend Dyllkraut ist ein gûte wurtz, vor zeitten hat man Dyll, Quendel und Knoblach under einander gestossen, zû einem faß den schnittern fürgestellt. Bei uns braucht man bede, kraut, stengel, unnd samen, in der kuchen und Apotecken, zur speiß und artznei. (Kuchen, Apotecken, Tempus. Forma.) Es ist ein recht Summer gewechs, geht im Aprillen auff mit zweien spitzigen bletlin, wie der Fenchel oder Kymmel, die andern folgende bletter seind auch zerschnitten. Die runden stengel mit vilen gewerblin und zweiglin, dragen schöne gâle gekrónte blûmen, eins süssen geruchs, inn allen dingen kleiner, schmâler, dünner und kûrtzer dann der Fenchel. Der samen aber ist breitter dann des Fenchels, je zwei sâmlin zûsamen gesetzt, wie man dann gemeinlich an allen gekrónten blûmen mag warnemen, außgenommen Coriander. Die wurtzel ist gantz, kurtz, weiß unnd holtzecht, wechþt allenthalben in den gârtten, pflantz sich selbs. Wann der samen aufpelt, verdort der gantz stock mit wurtzel unnd stengel, erjüngt sich stâts vom aufgefallenen samen, wie der Coriander. Mit

Van dille kruid. 150.

Dat goed ruikende dille kruid is een goed kruid, voor tijden heeft men dille, tijm en knoflook onder elkaar gestoten tot een vat de snijders voorgesteld. Bij ons gebruikt men beide, kruid, stengel en zaden in de keuken en apotheken tot spijs en artsenij. Het is een echt zomer gewas, gaat in april op met twee spitse blaadjes zoals de venkel of kummel, de andere volgende bladeren zijn ook gesneden. De ronde stengel met vele wervels en twijgjes dragen mooie gele gekroonde bloemen, een zoete reuk, in alle dingen kleiner, smaller, dunner en korter dan venkel. Het zaad echter is breder dan die van venkel, elke twee zaadjes tezamen gezet zoals men dan gewoonlijk aan alle gekroonde bloemen mag waarnemen, uitgezonderd koriander. De wortel is gans, kort, wit en houtachtig, groeit overal in de tuinen, plant zichzelf. Wanneer de zaden uitvallen verdort de ganse stok met wortel en stengel, verjongt zich steeds van uitgevallen zaden zoals de koriander. Met deze zaden pleegt men de kool in te zouten, dat gewint een lieflijke reuk van dille zaden.

disem samen pflegt man den Cappes einzusaltzen, der gewinnt ein lieblichen geruch vom Dyllsamen. (Cappes saltzen.)
(2.) Vom wilden und krotten Dyll ist in den Chamillen geschriben.

Von den Namen.

Dyllsamen und kraut nent Diosc.lib.iiij.cap.lx. Anethum, Anicetum, [377] Polgidon, Arachu, Scyrria, Pulpum, Cynocephali genituram et Capillum, und Mercurij genituram. In Paulo Aegin.lib.vj. ὑνέμιον, Anemion. Der namen Anemion gebürt dem Anemone lib.vj.cap.cxlviij. Diosc. Anicetum der name stehet auch von Smilace Aspera geschriben, lib.iiij. Dios.cap.cxxxix.und genitura Mercurij gebürt dem Buphthalmo lib.iiij.ca.cxlviij. Diosc. In Serap.cap.cccxvj.heißt er Dyll Xebeth, oder Vebet. In Averrr. Scenat.

Gleich wie der Fenchel den dunckelen augen dienstlich, also soll der Dyll die augen dunckel und finster machen, ich aber acht on schaden, utsach, der Dyll ist dem haupt gesund, bringt rüh, und den schlaaff, sonderlich das öli darvon gemacht, darumb verstehe ichs also, der Dyll macht finster augen, das ist, er bringet sie züm schlaaff.τς. (Pli.lib.20.ca.18. Serap.cap.316. Finster augen.)

Antiochus der kónig hat ein Tyriack von Dyll samen gesetzt für alles giff, welche beschreibung oder confection soll in stein gehawen sein, im eingang des Tempels Aesculapij. Besihe Plinium lib.xx.capite ultimo. (Antiochi Tyriaca. Pl.lib.20.)

Von der Krafft und Würckung.

Dyllsamen ist in der qualitet hitziger dann das kraut, mögen zü der speisen und artznei Innerlich und Eüsserlich erwólt werden.

Innerlich.

Dyll samen und die oberste gifffelin mit der blüet in wasser oder wein gesotten und gedruncken, bringet den frawen die versigne milch wider, stillt das grimmen, zertheilt die blást und wind im bauch, wehret dem auff stossen Singultus genant, unn dem kotzen, dreibt den harn, dilget aup (stettigs genossen) die natürliche werck. (Versigen milch. Blást, wind, Auff stossen. Kotzen, harn. Ehe werck.) Bedachte würckung soll haben das gebrant wasser, andere tugent des Dylls seind den kóchen bekannt.

Antiochus der Kónig lehret ein Tyriack machen zü allem giff, darzú soll man nemen, Dyll samen, Fenchel samen, anis samen, Ammi

Van wilde en padden dille is in de kamillen geschreven.

Van de namen.

(**Anethum graveolens**) Dille zaden en kruid ment Dioscorides libro 3 kapittel 60 Anethum, Anicetum, [377] Polgidon, Arachu, Scyrria, Pulpum, Cynocephali genituram en Capillum en Mercurij genituram. In Paulus Aegineta libro 6 ὑνέμιον, Anemion. De naam Anemion behoort de Anemone libro 6 kapittel 147 Dioscorides. Anicetum de naam staat ook van Smilace Aspera geschreven, libro 4 Dioscorides kapittel 139 en genitura Mercurij behoort de Buphthalmo libro 3 kapittel 147 Dioscorides. In Serapio kapittel 316 noemt hij de dille Xebeth of Vebet. In Averrhois Scenat.

Gelijk zoals de venkel de donkere ogen dienstig is alzo zal de dille de ogen donker en duister maken, ik echter acht het zonder schaden, oorzaak, de dille is het hoofd gezond, brengt rust en de slaap, vooral de olie daarvan gemaakt, daarom versta ik het alzo; de dille maakt duistere ogen, dat is, het brengt ze tot slapen etc. Antiochus, de koning, had een teriakel van dille zaden gezet voor alle gif welke beschrijving of confectie zou in steen gehouwen zijn in de ingang van de tempel van Aesculapius. Bezie Plinius libro 20 kapittel ultimo.

Van de kracht en werking.

Dille zaden is in de kwaliteit heter dan dat kruid, mogen tot de spijzen en artsenij innerlijk en uiterlijk aanbevolen worden.

Innerlijk.

Dille zaden en de bovenste topjes met de bloei in water of wijn gekookt en gedronken brengt de vrouwen de opgehouden melk weer, stilt dat grommen, verdeelt de opblazen en wind in buik, weert dat opstoten, Singultus genoemd, en het kotsen, drijft de plas, delgt uit (steeds genoten) het natuurlijke werk. Gedachte werking zal hebben dat gebrand water, andere deugd van dille is de koks bekend.

Antiochus, de koning, leert een teriakel maken tot alle gif, daartoe zal men nemen dille zaden, venkel zaden, anijs zaden, Ammi zaden,

samen, Peterlin samen, jedes vj. quinten schwer, samen von Syben gezeit ein quinten, Hirsen, Quendel, Wicken mål, und Angelica safft, oder Opopanacis, jedes ij. quinten in sonderheit jeglichs rein gestossen und durch gereden, und den teig mit dem besten wein zübereit, darauß Trochiscos gemacht und gedórt, davon alle mal ongevárlich Victoriati pondus, eins quinten schwer mit wein eingedruncken, nider gelegen und geschwitzet, soll ein treffenlicher Tyriack sein für andere artznei. Solche artznei hab ich den armen wóllen anzeigen, die da nit zú vil gelts haben in die Apotecken zú schicken.

(Tyriaca Antiochi. Victoriati pondus.)

Eüsserlich.

Eyn dampff bad auß Dyll gemacht, bekompt wol der schmerzlichen mütter. (Mütter.)

Das kraut, samen unnd stengel zú eschen gemacht und gepulvert, heilet und drücknet die knópff am hindern Condylomata genant. (Afftern heilen.)

peterselie zaden, elk 6 quinten zwaar, zaden van zeven getijden, een quinten, hirs, tijm, wikkemeel en Angelica sap of Opopanacis, elk 2 quinten apart elk rein gestoten en door gezeefd en de deeg met de beste wijn toeberaid, daaruit koekjes maken en drogen en daarvan elke keer ongeveer Victoriaanse pond, een quinten zwaar met wijn ingedronken, neer gelegd en gezweet, zal een voortreffelijke teriakel zijn voor andere artsenij. Zulke artsenij heb ik de armen willen aanwijzen die niet te veel geld hebben in de apotheken uit te geven.

Uiterlijk.

Een dampbad uit dille gemaakt bekomt goed de smartelijke baarmoeder.

Dat kruid, zaden en stengel tot as gemaakt en verpoedert heelt en droogt de knoppen aan achterste, Condylomata genoemd.

Dodonaeus;

Van Dille kap. LXXII.

Vorm.

Anethum of dille.

(Anethum graveolens)

Dille heeft ronde, geknoopte steeltjes met veel aangroeiende scheuten en takjes die vijf en veertig of zestig cm hoog groeit. De bladeren zijn zeer gesneden en lijken veel op de bladeren van venkel, maar met hardere en grovere bladslippen. De bloemen zijn geel en groeien met schermen, gelijk als venkel, op het opperste van de stelen en als die vergaan dan volgt het zaad dat klein en breed is. De wortel is wit en sterft alle jaren.

Plaats.

Dille wordt hier te lande in alle moeshoven gezaaid.

Tijd.

Het bloeit in juni en in augustus.

Naam.

Dit kruid heet in Grieks Anethon. In Latijn en in de apotheken Anethum. In Hoogduits Dyllen en Hochkraut. In Nederduits dille. In Frans anet.

Natuur.

Dille is warm tot bijna in de derde graad en droog tot in de tweede.

Kracht en Werking.

De opperste topjes van dille die met de zaden in water gekookt en gedronken worden zorgen ervoor dat de vrouwen veel zog in de borsten krijgen.

Dille laat ook de opblazingen, winden en krampen van de buik verdwijnen, stopt het overgeven en de toiletgang en laat de urine lossen in de manier als voor gebruikt.

Dille is ook zeer goed tegen het opstijgen en opklimmen van de baarmoeder als je het in water kookt en de warme damp die daar van komt van onder ontvangt.

Het zaad van dille dat warm gemaakt is waar vaak aan wordt geroken laat de hik en het opstijgen van de maag stoppen.

Het gebrande zaad van dille geneest de klieren en fronsjes in het fundament als het daarop gestreken wordt.

Het kruid dat geheel tot as verbrand is heelt en geneest de vochtige zweren vooral van de schaamdelen als het daarin gestrooid wordt.

Dille in olie gekookt verdeelt en laat scheiden, verzacht alle pijn, verwekt tot slapen en brengt alle ruwe koude gezwollen tot rijpheid.

Hindernis.

Als je dille veel gebruikt maakt het slecht zicht en blindheid en verdroogt de natuur en het mannelijk zaad.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>